

Rahvusooper Estonia vajab uut saali. Miks on vaja see ehitada just südalinna ja vana maja külge, kirjutab arhitekt **Toivo Tammik**.

Ooperiteatril on koht olemas

Nagu enamikul eestlastel, leidub Estonia saamise ja hävimise lugu ka minu perekonna pärimuse sügavamates kihtides. Elkõige jäid meelde juba lapsepõlves isalt kuulnud lood Estonia tähtedest, 1944. aasta põlengust, uuest laemaalast ja asendatud tagafassaadist ning «vilet-sast» akustikast. Minu vanaisa tädi-poeg oli maja valmimise ajal 1913. aastal Estonia seltsi esimees ning perekonna raamatukogus on läbi ime säilinud üks 1938. aasta väljaanne «Estonia teatri- ja kontserdihoone ajalugu».

1902. aastal kirjutas ajaleht Teataja kaunis sapisel, et «kui Eesti seltside ringkonnad ühise Eesti seltsimaja kohta linnavalitsuse meestelt küsisid, kuhu selleks platsi võiks saada, juhataati Eesti mehi linnast välja – Tõnis-mäele ja Liiva peale... Ja Saksa teatri tarvis on kõige parem paluke kesklinnas välja valitud...». Asjad hakkasid siiski liikuma ning saksa teatri kõrvale saadi seltside jaoks linnalt sisuliselt tasuta krunn. Lepingutingimuste punktis 12 seisis: «Antud maatiikile püstitatavad ehitised peavad olema arhitektuuriselt igati kaunid.» Loodi komisjon teatrihoone rajamise korraldamiseks, mille esimeheks sai Konstantin Päts. Järgnesid 1905. aasta sündmused, mis Tallinnas tegutsenud rahvuslike seltside tegevuse mõneks ajaks halvastasid.

Estonia teatri- ja kontserdimaja arhitektuurivõistlusele laekus 17 projekti ning auhinnatud tõi edest korraldajad näitus Pritsimaja saalis, kusjuures esimest kohta välja ei antud ning teise koha said võrdsest Lindgren-Lönn ning Bubör-Vassiljev. Projekteerimisleping sõlmiti arhitekt Armas Lindgreniga 7800 rublale. Estonia avati sõnateatrina. Nimetatud 1938. aasta juubeliväljaandes võidi tõe-deda: «Kakskümend viis aastat on seisnud see hoone iga tallinlase silmade ees, kuid keegi ei või ütelda, et selle aja jooksul oleks ta kellelegi tundunud ilmel «ajast läinud» ehitise-na.» Tuntakse uhkust selle üle, et küllalt detailne tellijapoolne lähteülesanne «mida läbib punase niidina põhimõte – lihtne ja odav» toimis ja võimaldas linnaruumis mitmetahulise ning toimiva terviku rajamist.

Tuleb kahjaks tõe-deda, et peale saalide ja algsete kandeseinte põhi-struktuuri sellest algest hoonest suurt midagi alles ei ole. 1940. aastatel taastati küll algsega sarnasena hoone-kompleksi eeslinnapoolne esifassaad.

Ehitusjärgne Estonia majutas väga palju linnaelu tuiksoonele omaseid funktsioone, mida praegune kahe uksega Pärnu maantee poolne tagafassaad enam sugugi ei reeda. Lisaks teatril ja kontserdisaalile, mis avanesid praegusele Estonia puiesteele, asusid tagaküljel mitmepalgelised ärid ja turulaod. Estonia maja vanalinnale avanev tagakülge oli ärgas, võiks öelda heas mõttes merkantiilne, vanu fotosid vaadeldes keeb seal turuelu, tsentriks 1931. aastal sinna paigaldatud 1905. aasta mälestus-samm.

Estonia maja jäi kolmekümnendatel kitsaks. Toimusid mitmed ümber-ehitused, paigaldati Saksamaalt tellitud sisseseadega pöördlava. Laienduse konkurss, mis toimus aastail 1931–1932 ja mille võitis Erich Jacoby, jäi realiseerimata. Hoone kolmandal korrusel paiknes ka 1927. aastast Raadio Ringhääling. Asukoht võimaldas teha ülekanalid teatritendustest ning kontsertidest.

Sõjajärgse rekonstruktsiooniprojekti järel säilitasid publikuruumid üldiselt oma senised dimensioonid, sisekujundus ja sisustus loodi 1940ndate kaanonite kohaselt. Täielikult muudetud sisekujundusega ja arhitekt Alar Kotli kavandatud lühitritega kontserdisaal valmis 1946., teatrisaal 1947.

2 MÕTET

- Ehitusjärgne Estonia majutas väga palju linnaelu tuiksoonele omaseid funktsioone, mida praegune Pärnu maantee poolne tagafassaad enam sugugi ei reeda.
- Uuenenud Estonia Pärnu maantee ja puiestee vahel annab uut hingamist nii aktiviteedi poolest aina vaesemale Tallinna vanalinnale kui ka südalinnale üldse.

Linnaehituslik vaade mahtudele Musumäelt.

FOTO: AB ANSAMBEL OÜ ARHITEKT TOIVO TAMMIK

aastal. Teatrisaalis domineerib Evald Okase, Richard Sagritsa ja Elmar Kitse meisterlik sotsrealism. On tähelepanuväärne, et 1980. aastate remonditööde käigus tuvastati teatrisaali avariiline seisund, mille kohta mäletan, kuidas ehitusinsener Heinrich Laul ETV saates kuivalt märkis, et kogu sõjajärgse aja oli «teatrisaali lagi koos selle ilusa maaliga kaelakukkumise ohus».

Pärnu maantee poole uusmaht, laooniline nelja-viekkorruselise ja kaheksa meetri lai ametiruumide korpus valmis 1951. Terviku sisemusse paigutus suhteliselt avar siseõu, mis lisab sõjajärgsele lahendusele veelgi mahtu – maja on piltlikult väljendades seest suhteliselt õones.

Sõjas purustatud turuhoone lammutati, turg viidi Uueli turult ära ning Juhana Raudsepa geomeetriline monument asendati skulptor Lembit Palutederi ning arhitekt Mart Pordi sotsrealistliku taiesega.

Estonia ajalooline maja ning püüdlukult rekonstrueeritud kompleks ei ole ooperiteatriks sellisena sobiv. Aastakümneid kestnud püüd kuidagi olemasoleva saaliga hakkama saada või uus teater rajada ei ole andnud tulemusi. Kõige kaugemale jõuti nõukogude aja lõpul, mil uus ooperiteater paigutus Süda ja Pärnu maantee ristmikule, ampsates plaanidel ära nii hõlmikpuu kui ka suure osa Süda tänava eeslinnahoonestust. Uut maja «Moskva raha» eest ei sündinud.

Ajaloo keerdkäigud läbi teinud Estonia maja lugu on romantiline, selles loos on loendamatu arv tegelasi ja kõrvaltegelasi, sealhulgas ehituse heaks oma kuue annetanud Juhana Liiv. Samuti on Estonia oma asukoha ja funktsiooni poolest tänini sümbol, mille muutmine tühjaks kestaks asutise sealt välja tõstmisega ei ole hästi põhjendatud. Uuenenud Estonia Pärnu maantee ja puiestee vahel annab uut hingamist nii aktiviteedi poolest aina vaesemale Tallinna vanalinnale kui ka südalinnale üldse.

Häid näiteid toimiva ooperi kohta pole vaja kaugel otsida. Vaada-

kem vaid lähinaabreid. Riias on korralik ooperiteater juba tsaariajast olemas, Peterburis samuti. Sealse maailmakuula Maria Teatri juurdeehitus baseerub prantsuse staararhitekti Dominique Perrault' konkursitööl ja seda peetakse õnnestumiseks.

Arhitekt Peep Jänes on mõned aastakümneid tagasi tegelnud Estonia suure saali projekti-ga, genereerides lahenduse, kus uus maht vajub liialt Pärnu maantee kohale. Omal moel püüdis see lahendus võimalikult rohkem säästa 1951. aastal valminud administratiivkorpust. Tegelikult on see asjatu pingutus, tegemist on anakronismiga. Korrastatud fassaadi taha varjavad ennast loendamatu koridoritüüpi kabinetid ning töötoad ja garderoobid, mille funktsioonid, konfiguratsioon ja tehnosüsteemid on lootusetult aegunud, enamik sinna paigutatud tegevusi vajavad ka majast välja viimist või reorganiseerimist tulevase liitsoone koosseisus uutest asukohtades. Ehk see osa

majast on ennast ammandanud ja vajab tõsist uuenduskuuri.

Võib ju öelda, et mingite regulatsioonidega on muldkindlustuste võõndis iga-sugune ehitustegevus välistatud. Peaks ütlemata, et villets regulatsioon, kui selline kuskil olemas on; võiks ka mõne regulatsiooniga välistada elutegevuse kaitsevõõndites. Üle maailma kipub muinsusväärtustega olema see häda, et nad ei leia tänapäeval rakedust, sellega koos ka hooldust ning jäävad tühjaks ja lagunema või on «tühja täis, kuid hooldatud karbina» kogukonnale lisakoormaks.

Teatavasti püüdis arhitekt Krause Tartus mitusada aastat tagasi rakendada Toomel asuvaid ehitisi, raamatukogu pidas Toomkiriku varemete vahel mitusada aastat ka kenasti vastu. Kuni kompleksi muuseumiks muutmine ja raamatute tühjaks kolimine sellelt hämmastavalt kooslusel hinge välja võttis. Samasugune steriilne lõbukombinaat on paratamatult oma funktsiooni minetanud Glehni loss. Tuleb olla ettevaatlik vanade institut-

sioonide hinge siirdamisega uude kehasse: tühjaks jäänud maja on nagu mumifitseeritud ihu.

Mitmed institutsioonid tegelevad intensiivselt Estoniale uue koha leidmisega «mere ääres». Ega rahvusooper ise sinna väga ei igatse, kuigi keegi otsijatest seda väga ei küsi. Ja seda uut ja head kohta ei ole leitud. Samas on meil küllaldaselt näiteid superrajatistest, võtkem kas või Kumu ja ERM, mille üle on põhjust siiaamaani ja ka edaspidi arutella, kas nad ikka said õiges kohas, kui nad südalinnast välja viidi.

Veidi ka Tootsi punase maakerana ajakirjanduses paiskunud skeemist, mille autoriks on keegi Postimehe kujundusmeeskonnast. Riigikogu kultuurikomisjonile saadetud mahulise analüüsi koosseisus vaatlesin arhitektina koos rahvusooperi esindajatega üht täiesti realistlikku võimalust, kus olemasolevasse kasutusse siseõue paigutus ooperiteatri uue saali tagalava, mis leiab seal samal tasandil ühendamis vana hoonemahu lavakompleksiga, võimaldades teatri meeskonnas suures osas praegust lavatagust tehnilist maailma edasi kasutada. Samas luuakse uued ligipääsud ja piisavad ühendused, et dekoratsioonidega seonduvat majasest logistikat tänapäevastada.

Uue saalimahu lisamisel teise korruse tasandil ühendatakse omavahel orgaaniliselt niisiis kaks osa, uus ja vana, tekib teatri n-ö süda ehk omalaadne tagalavade süsteem. See võimaldab suure osa olemasolevast majast ja seal paiknevatest pindadest integreerida uue kompleksi koosseisu. Saal koos publikuruumidega on paigutatav ajaloolisele uuele turule, kus Draamateatri em-buses olevale haljakule jääb oma praegusesse asukohta Palutederi 1905. aasta monument, pargipaviljoni ja uue teatri sissepääsu vahele paigutub Pätsi väljak koos avalikkusele juba konkursi järel päris hästi tuntud monumentidega.

Seni avalikkuseni jõudnud materjalid on vaid üks osa avaliku rahvusvahelise arhitektuurivõistluse läbi viimiseks vajalikest eeltöödest. Rahvusooperi edasi kestmine oma algses asukohas on suur võit eesti kultuurile ja Tallinna linnale.

SUURE KODUMAA AVARUSTEST

AIMAR VENTSEL

Vene karu kardab

Hiljuti võttis Venemaa riigiduuma vastu uue seaduse. Huvi-grupiks on teadlased ja ülikoolid ning kogu ettevõtmise eesmärk on veel rohkem reguleerida Venemaa intellektuaalset elu. Seaduse nimeks on «Valgustusliku (siin kontekstis haridusliku) tegevuse sätted». Seadusega sätestatakse ranged reeglid koosseisuvälise lektorite tegevuses. Nüüdsest on lugu nii, et kui mõni kultuuriasutus soovib kedagi kutsuda lugema loengut või loengute-sarja, siis tuleb (isegi kui raha ei maksta) sooritada hulgaliselt bürokraatlikke operatsioonide.

Niisiis, kui tahate nüüd oma laste ringi või raamatukogu lugejateõhtule kutsuda mõnda huvitavat inimest rääkima, siis pole see nii lihtne. Sama käib selle kohta, kui olete ülikooli õppejõud ja soovite mõnda kolleegi teisest ülikoolist paluda oma tudengitele pidama loengut kas või tema viimase aja uurimistööst. Ning muidugi kui tahate raamatupoes esitleda oma hiljutist raamatut. Kui varem käisid asjad nagu Eestiski – kontakteerusid inimesega, leppisid aja kokku ja inimene tuli ning rääkis, siis nüüd tuleb tegeleda paberimajandusega.

Sellise esinejaga tuleb igal juhul sõlmida töövõtuleping, seda hoolimata sellest, kas esinejale raha pakutakse või mitte. Selleks et töövõtuleping alla kirjutada, peab inimene tooma kolm tõendit: tõend selle kohta, et teda pole kunagi kohtulikult karistatud, tõend tervisekontrollist ja psühhoneuroloogia haiglast. Ja edasi järgneb kõige segasem asi – ettekandja peab veel tõestama, et ta on viimased kaks aastat tegeleenud valgustuslik-haridusliku tegevusega. Mida see täpselt tähendab, ei tea keegi. Üks aga on kindel – seaduses keelatakse selge sõnaga lepinguid sõlmida isikutega, kes töötavad «välismaa agendiks» kuulutatud asutuses.

Venemaal on seadustega nii, et neid täidetakse valikuliselt. Kui valitsustruu ülikool soovib kutsuda mõnda inimest väljastpoolt ettekannet pidama, siis kõigi eelduste järgi probleemi ei teki. Kui on vaja aga koht kätte näidata näiteks mõne linnapargi direktorile (pargid on Venemaal kultuuriasutused), siis on hea kinni hakata sellest, kui ta kutsus oma vana bioloogist sõbra pargis huvilistele ringkäiku tegema.

Nagu oodata, tekkis protestitorm. Praegu on Venemaal käimas kampaania, kus inimesed edastavad riigiteenuste e-platvormi kaudu oma negatiivse hinnangu haridusministeeriumile. Kes kaalub kohtu poole pöördumist, kes kogub petitsioonide allkirju. On ka neid, kes toetavad seadust – põhjenduseks on, et see aitab igasugu kahtlasi õpetajaid (opositsiooniliselt meelestatud) lastest ja noortest eemale hoida.

Näib, et Venemaal on aeg, kus võim kardab. Eriti kõike, mis on seotud ülikoolide ja teadusega. Hiljuti üritas meie teaduste akadeemia organiseerida ühis-konverentsi Vene Geograafiaseltsiga. Vastust ei tulnud. Kardavad. Võim Venes kardab sanktsioneerimata haridustegevust. Kardetakse väljamaa grante. Kardetakse välisteadlaste külastusi ja esinemisi konverentsidel. Kardetakse isegi jutuaJamisi selliste külalistega. Paistab, et Vene karu, millega ametlik Venemaa nii kiideldakse armastab, on eriti arglikuks muutunud.

KÕVA SÕNA

Verd tilkuvate südametega liberaalid on alati rõhutute poolel, olgu selleks mustad, naised, homod, vene kogukond Eestis või rohusööjad.

Kolumnist Mihkel Mutt veganluse hingelistest tagamaadest. PM 30.04

